

ЕВОЛЮЦІЯ КИТАЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ПРЕЗИДЕНТА США ДЖ. КАРТЕРА, 1978–1979 рр.

А. В. Гончаренко

Сумський державний університет

e-mail: a.goncharenko@yur.sumdu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4281-8735>

Ключові слова: США, КНР, КР, Китай, Тайвань, зовнішня політика, американсько-китайські відносини, Джеймс («Джиммі») Картер, Сайрус Венс, Збігнєв Бжезінський, Хуа Гофен, Ден Сяопін.

У статті досліджено зовнішню політику президента США Дж. Картера щодо КНР у 1978–1979 р. Проаналізовані причини, хід та наслідки активізації зовнішньополітичної стратегії США щодо Китаю протягом періоду, що вивчається. Охарактеризовано практичну реалізацію зовнішньополітичних ініціатив адміністрації Дж. Картера у китайському напрямку в 1978–1979 рр. Висвітлено позицію Білого Дому у протистоянні КНР–КР, а також конкретні зовнішньополітичні дії Вашингтону щодо Пекіну та Тайбею. Окреслено роль різних угруповань в американському істеблішменті у процесі еволюції зовнішньополітичного курсу адміністрації президента США Дж. Картера щодо КНР у 1978–1979 рр.

THE EVOLUTION OF CHINESE POLICY OF US PRESIDENT JAMES E. CARTER, 1978–1979

A. V. Honcharenko

Sumy State University

Key words: the USA, PRC, ROC, China, Taiwan, foreign policy, American-Chinese relations, James («Jimmy») Carter, Cyrus Vance, Zbigniew Brzezinski, Hua Guofeng, Deng Xiaoping.

The article researches the US foreign policy towards the PRC during the presidency of James E. Carter in 1978–1979. The practical implementation of pre-election initiatives by the administration of the President James E. Carter in the Chinese direction in 1978–1979 was studied. There were analyzed reasons, course and consequences of intensification of Washington's foreign policy strategy towards Beijing during the investigated period. The role of various groups in the American establishment in the process of forming the foreign policy course of the new administration towards China in 1978–1979 is outlined. It is described the specific US foreign policy actions towards communist China of James E. Carter presidential period.

The victory of James E. Carter in the presidential election in 1976 was accompanied by a series of changes in the system of geopolitical and military priorities of the United States. The new administration's more realistic approach to China was due primarily to the fact that Beijing, which renounced its alliances and claimed the role of a «third force», was a strong player in the international arena. Moreover, the policy of Nixon-Ford did not justify itself, as China has intensified its foreign policy, established relations with many countries, including the US allies.

A number of objective and subjective factors not prevented the administration of the 39th President of the United States James E. Carter, radically changing Washington's Chinese policy. Communist China continued to be recognized as a powerful factor in the US-Soviet dialogue.

In spite of this, in the late 70's of the twentieth century the objective pre-conditions began to evolve gradually, which promoted to the normalization of US-China relations in the future, and allowed to resolve most of the controversial issues that ultimately led to the international recognition of the People's Republic of China by the United States of America in 1979.

The chief results of the foreign policy of the administration of the President of the United States James E. Carter in 1978–1979 concerning the PRC, which resulted from the real political steps taken by the leaders of both countries, was the establishment of systematic and reliable channels of bilateral ties, expansion of economic, scientific and cultural contacts, the beginning of a systematic exchange of views on the most important issues of international relations.

У другій половині ХХ ст. американсько-китайські відносини займали одне з головних місць у світовій політиці. Протягом десятиліть історичні шляхи США і КНР зближувалися, розходилися, а інколи перепліталися найхимернішим чином. Стосунки між цими країнами визначалися внутрішньополітичними та зовнішньополітичними тенденціями їх розвитку, взаємодія яких призводила до співпраці і протистояння, періодів нормалізації двосторонніх відносин і гострої конфронтації. Всі ці процеси відкладали свій відбиток не лише на специфіку американсько-китайських стосунків, але і на співвідношення світових політичних сил.

Джерельна база та історіографія проблеми багаточисельна. З поміж великої кількості мемуарної літератури, присвяченої тематиці, що вивчається, необхідно виокремити праці провідних американських та китайських державних діячів 70–80-х рр. ХХ ст. Дж. Картера¹, Г. Кіссінджера², С. Венса³, З. Бжезінського⁴, Г. Брауна⁵, Ден Сяопіна⁶.

Серед зарубіжних істориків, перш за все, треба відзначити Дж. Джавітса⁷, Р. Саттер⁸, А. Брік⁹. Окремо слід відзначити роботи китайського дослідника Г. Чена¹⁰.

¹ Carter J. Keeping Faith: Memoirs of a President. Fayetteville: University of Arkansas Press, 1995. 640 p.

² Kissinger H. White House Years. Boston: Little, Brown and Company, 1979. 1751 p.; Киссинджер Г. О Китае. М.: Астрель, 2013. 635 с.

³ Vance S. Hard choices. Critical choices. Crucial years in American Foreign Policy. N.Y.: Simon and Schuster, 1983. 541 p.

⁴ Brzezinski Z. Power and Principle: Memoirs of National Security Adviser, 1977–1981. N.Y.: Farrar, Straus, Giroux, 1983. 587 p.

⁵ Brown H. Thinking about National Security: Defense and Foreign Policy in Dangerous World. Boulder: Westview press, 1983. 288 p.

⁶ Дэн Сяопин. Основные вопросы современного Китая. Пер. с кит. М.: Политиздат, 1988. 256 с.

⁷ Javits J. Congress and Foreign Relations: The Taiwan Relations Act. Foreign Affairs. 1981. 60 (1). P. 54–62.

⁸ Sutter R. The China Quandary: Domestic Determinants Of U.S. China Policy, 1972–1982. Colorado: Westview Press, 1983. 194 p.

⁹ Brick A. America's China Policy and the Role of the Congress. Washington D.C.: The Heritage Foundation, 1991. 46 p.

¹⁰ Чэн Г. «Стратегический треугольник» в политике США в отношении Китая в период с 1972 по 1984 гг. Альманах Казахстана. 2018. № 31. С. 15–23; Чэн Г. Эволюция политики США

Активно вивчали зовнішню політику США щодо Китаю радянські історики В. Воронцов¹¹, А. Лаврентьев¹², Б. Занегін¹³, В. Петухов¹⁴. В російській історіографії різні аспекти американсько-китайських відносин досліджували А. Богатуров¹⁵, І. Цветков¹⁶, А. Свешніков¹⁷, А. Давидов¹⁸, С. Євсєєв¹⁹, В. Трифонов²⁰, А. Цвик²¹,

в отношении КНР (1949–2016 гг.): дис. ...канд. ист. наук: 07.00.15. М., 2019. 221 с.

¹¹ Воронцов В. Б. Китай и США: 60–70-е годы. М.: Наука, 1979. 172 с.; Воронцов В. Б. Миссионеры и их наследники. Повороты политики США в отношении Китая. М.: Издательство политической литературы, 1986. 239 с.

¹² Лаврентьев А. К. США: силовая дипломатия в Азии. М.: Международные отношения, 1980. 272 с.

¹³ Занегин Б. Н. Политика в отношении Китая. Современная внешняя политика США. М.: Наука, 1984. Т. 2. С. 302–340.

¹⁴ Петухов В. Тайвань и политика США в Восточной Азии. Проблемы Дальнего Востока. 1987. № 5. С. 71–78; Петухов В. США против воссоединения Тайваня с КНР. Азия и Африка сегодня. 1988. № 9. С. 46–47.

¹⁵ Богатуров А. Д. Великие державы на Тихом океане. История и теория международных отношений в Восточной Азии после Второй мировой войны (1945–1995). М.: Конверт-МОНФ, 1997. URL: http://militera.lib.ru/research/bogaturov_ad/06.html

¹⁶ Цветков И. А. Политика США по отношению к тайваньской проблеме, 1949–1999 гг.: дис. ...канд. ист. наук: 07.00.15. СПб., 2000. URL: <http://www.ushistory.ru/dissertatsii/179-dissertatsija-oglavlenie.html>

¹⁷ Свешников А. А. Концепции КНР в области внешней политики и национальной безопасности. Китай в мировой политике. М.: РОССПЭН, 2001. С. 93–143.

¹⁸ Давыдов А. С. Идеология и прагматизм в китайской политике США: дис. ...канд. ист. наук: 07.00.03. М., 2005. 247 с.

¹⁹ Евсеев С. А. «Стратегический треугольник»: геополитические противоречия США–КНР–СССР в Восточной Азии в конце 1960-х – конце 1970-х гг. Известия Уральского государственного университета. Сер. 2. Гуманитарные науки. 2007. № 53. Вып. 14. С. 162–173.

²⁰ Трифонов В. И. Внешняя политика КНР (1949–2009 гг.). Проблемы дальнего Востока. 2009. № 5. С. 57–70; Трифонов В. И. Генри Киссинджер о прошлом и будущем американо-китайских отношений. Азия и Африка сегодня. 2013. № 3 (668). С. 41–46; Трифонов В. И. Об оценках Г. Киссинджером линии США в отношении Китая и состоянии американо-китайских отношений на современном этапе. Доклады ИДВ РАН 2012. М.: Федеральное государственное бюджетное учреждение науки Институт Дальнего Востока Российской академии наук, 2013. С. 51–65.

²¹ Цвик А. В. Эволюция внешнеполитических доктрин КНР (1950–1990-е гг.). Вестник РУДН. Серия Международные отношения. 2015. № 1. С. 53–60.

Я. Ахмадєєва²², М. Кописов²³. Також слід виділити роботу білоруського історика А. Косова²⁴.

В українській історичній науці практично відсутні праці, присвячені вивченню зовнішньої політики США щодо КНР у період президентства Дж. Картера. Різні аспекти американсько-китайських відносин досліджували В. Сєднев²⁵, Т. Грищенко²⁶, М. Таран²⁷, М. Філатов²⁸, О. Шевчук²⁹, Н. Городня³⁰, В. Іваненко³¹, І. Дужа³², С. Толстов³³, А. Гончаренко³⁴.

²² Ахмадеева Я. М. Развитие внешнеполитических концепций Китайской Народной Республики с 1949 года по начало XXI века. Научно-технические ведомости СПбГПУ. Гуманитарные и общественные науки. 2018. Т. 9. № 1. С. 33–44.

²³ Копысов М. А. К вопросу о дипломатическом признании КНР Соединенными Штатами Америки. Чтения памяти профессора Евгения Петровича Сычевского: сборник докладов. 2019. Вып. 19. С. 68–75.

²⁴ Косов А. П. Китайская политика администрации Дж. Картера. Наука – образованию, производству, экономике: материалы XVIII (65) Региональной научно-практической конференции преподавателей, научных сотрудников и аспирантов, Витебск, 13–14 марта 2013 г. В 2 т. Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова, 2013. Т. 1. С. 412–415.

²⁵ Сєднев В. В. Еволюція зовнішньополітичних концепцій КНР: від теорії «трьох світів» до теорії «багатополярного світу». Східний Світ. 2002. № 2. С. 59–64.

²⁶ Грищенко Т. А. З. Бжезінський і зміни у зовнішньополітичних настановах адміністрації Дж. Картера в 1978 р. Історичний журнал. 2005. № 5. С. 25–36.

²⁷ Таран М. А. Відносини між США та КНР в епоху Ден Сяопіна: нова ідейно-теоретична й правова основа (1979–1990). Східний світ. 2006. № 2. С. 95–100.

²⁸ Філатов М. Еволюція сприйняття КНР в американському суспільстві та політичному істеблішменті: від «стримування та ізоляції до «стратегічної взаємодії» (кінець 1940-х – початок 1980-х років). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2010. Вип. 101. С. 44–47.

²⁹ Шевчук О. В. Американсько-китайські відносини у військовій сфері: еволюція динаміки. Наукові праці: науково-методичний журнал. 2012. Вип. 192. Т. 204. Політологія. С. 122–126.

³⁰ Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США (1989–2013 рр.). К.: «Прінт-Сервіс», 2014. 528 с.

³¹ Іваненко В. А. Діяльність З. Бжезінського на посаді Радника президента США з національної безпеки (1977–1981 рр.). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2015. Вип. 44 (2). С. 117–120.

³² Дужа І. А. Еволюція політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Біла Церква: ДНВЗ «БНАУ», 2018. 198 с.

³³ Толстов С. В. Стратегічні підходи та пріоритети в зовнішній політиці США: від Г. Трумена до Д. Трампа. Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. 2018. № 1 (5) С. 66–95.

³⁴ Гончаренко А. В., Полякова Л. Г. Зовнішня політика США щодо КНР під час президентства Джеральда Форда: 1974–1977 роки. Сумський історико-архівний журнал. 2019. № XXXII. С. 46–56; Гончаренко А. В. Формування зовнішньополітичного курсу президента США Дж. Ф. Кеннеді щодо КНР (січень-жовтень 1961 р.). Сумський історико-архівний журнал. 2021. № XXXVI. С. 53–64; Гончаренко А. В. Політика адміністрації президента США Дж. Ф. Кеннеді щодо Китаю (вересень 1961– листопад 1963 рр.). Сумська старовина. 2021. № LIX. С. 53–65; Гончаренко А. В. Формування зовнішньопо-

Отже, аналіз історіографії проблеми дозволяє зробити висновок, що в науковій літературі присутній фактичний матеріал з поставлених у роботі проблем, окреслені основні лінії зовнішньополітичного курсу президента США Дж. Картера щодо КНР у 1977–1981 рр. Проте дослідники не приділяють достатньої уваги еволюції зовнішньої політики адміністрації президента Дж. Картера стосовно Пекіну в 1978–1979 рр. і вивчають її побіжно як один з проміжних етапів китайської політики Вашингтону наприкінці 40–70-х рр. ХХ ст.

Саме тому, мета цієї статті – дослідити еволюцію китайської політики президента США Дж. Картера в 1978–1979 рр.

На початку 1978 р. американсько-китайські контакти вийдуть на заключний етап встановлення дипломатичних відносин. Головним напрямком китайської політики США в 1978–1979 рр. буде активізація стратегічного, військово-політичного, військово-технічного, економічного та науково-технічного співробітництва з КНР.

У травні 1978 р. президент США Джеймс («Джиммі») Картер (1977–1981 рр.), після консультацій з своїми радниками, ухвалив рішення про нормалізацію відносин із КНР. Президент схвалив документ зі стратегії нормалізації стосунків між обома країнами, який був розроблений Державним департаментом та Радою з національної безпеки, запропонувавши встановити дипломатичні відносини між США та КНР 1 січня 1979 р. Цей крок мав посилити зовнішньополітичний тиск на СРСР у питанні укладання угоди про обмеження стратегічних озброєнь. У своїх спогадах Дж. Картер зазначав щодо цього: «Ми всі погоджувалися з тим, що кращі стосунки з КНР допоможуть нам з ОСО»³⁵.

Не приймаючи жодних послаблень у відносинах з СРСР помічник президента США з питань національної безпеки Збігнєв Бжезінський (1977–1981 рр.) розробляв нову концепцію співробітництва з Китаєм. Головною метою його діяльності було досягнення порозуміння з китайським керівництвом щодо дотримання основних принципів двосторонніх відносин, закладених ще за часів президента Річарда Ніксона (1969–1974 рр.), а також з'ясування позицій двох держав у своєму ставленні до ключових проблем світової політики. Через деякий час йому вдалося зав'язати хороші особисті стосунки з Ден

літичного курсу адміністрації президента США Дж. Картера щодо КНР (січень-грудень 1977 р.). Zaporizhzhia Historical Review. 2022 Вип. 6 (58). С. 404–416.

³⁵ Carter J. Keeping Faith: Memoirs of a President. Toronto etc.: Bantam Books, 1982. P. 194.

Сяопіном. Невдовзі відносини з КНР можна буде назвати доброзичливими³⁶.

Необхідність нормалізації американсько-китайських відносин підтримував також помічник Державного секретаря США Річард Голбрук (1977–1981 рр.), який відзначав, що зближення з КНР у 1977–1978 рр. було головною метою азійської політики США³⁷.

Семиденний візит З. Бжезінського до Пекіну, який розпочався 20 травня 1978 р., детермінував початок нового етапу в політиці адміністрації президента США Дж. Картера щодо КНР – від виваженої та рівновіддаленої «трикутної дипломатії» США–СРСР–КНР до цілеспрямованої прокитайської орієнтації. Цей візит мав на меті продемонструвати спільність позицій Вашингтону та Пекіну щодо найбільш актуальних міжнародних проблем. Американський високопосадовець закликав китайських керівників до активізації політики КНР в Африці, схвально ставився до намагання укласти угоду з Японією, інформував про переговори з СРСР, зокрема про обмеження стратегічних наступальних озброєнь³⁸.

Під час переговорів у Пекіні Збігнєв Бжезінський, на відміну від візиту до КНР Державного секретаря США Сайруса Венса (1977–1980 рр.) в 1977 р., зосередив основну увагу не на гострих питаннях двосторонніх відносин, а на констатації «спільності інтересів» США та КНР на світовій арені, на розробці спільної зовнішньополітичної платформи. С. Венс викликав роздратування у З. Бжезінського своєю незговірливістю в питанні розвитку військових зв'язків із Китаєм. Державний секретар також виступав за збереження принципу «рівної віддаленості» у політиці США щодо КНР та СРСР, за одночасне надання цим країнам режиму найбільшого сприяння торгівлі. Цілком очевидно, що для С. Венса головним пріоритетом були гарні відносини із СРСР. Пізніше, С. Венс поплатиться за свою незговірливість, яка буде однією з причин його відставки.

В інструкціях, які отримав З. Бжезінський напередодні подорожі до Пекіну, підкреслювалася стратегічна зацікавленість США у співпраці з КНР.

³⁶ Грищенко Т. А. З. Бжезінський і зміни у зовнішньополітичних настановах адміністрації Дж. Картера в 1978 р. Історичний журнал. 2005. № 5. С. 31; Іваненко В. А. Діяльність З. Бжезінського на посаді Радника президента США з національної безпеки (1977–1981 рр.). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2015. Вип. 44 (2). С. 118.

³⁷ Sino-American Relations: From the Shanghai Communique to the Present. Washington: U.S. Government Printing Office, 1980. P. 11–12.

³⁸ Капица М. С. КНР: три десятилетия – три политики. М.: Политиздат, 1979. С. 541.

Він мав детально проінформувати китайських лідерів щодо американських зусиль у питанні зміцнення військової могутності США і НАТО, а також заохотити КНР щодо надання допомоги США в регіональних конфліктах. Помічник президента з питань національної безпеки мав запропонувати Китаю направити до США торгові і військові делегації³⁹.

Як зазначає «The New York Times», хоча З. Бжезінський, «імпував китайцям, ... завдяки невичерпному потоку глузування на адресу росіян, він не запропонував жодних нових пропозицій»⁴⁰. Проте з цим не можна погодитися.

Під час першої зустрічі з міністром закордонних справ КНР Хуанг Хуа (1976–1982 рр.) Збігнєв Бжезінський запропонував почати обмін візитами між обома країнами на рівні міністрів, торговими і військовими делегаціями, повідомив про плани скорочення чисельності американських військ на Тайвані (залишивши за США право поставок зброї на острів), зажадав від Китаю знизити рівень антиамериканської пропаганди, спробував заручитися підтримкою політики США на Близькому Сході, наголосивши на необхідності тісного американсько-китайського співробітництва в афганській проблемі та в питанні надання допомоги Пакистану тощо⁴¹.

Переговори З. Бжезінського з китайськими керівниками усунули перешкоди на шляху до повної нормалізації двосторонніх відносин, яка була досягнута через сім місяців у результаті встановлення дипломатичних відносин між США і КНР. Угоду про встановлення дипломатичних відносин вдалося досягти, оскільки Вашингтон прийняв попередні вимоги Пекіна – розірвав дипломатичні відносини з Китайською Республікою (КР) на Тайвані, денонсував з 1 січня 1980 р. американсько-тайванський договір про взаємну оборону, погодився вивести з острова військові контингенти і демонтувати свої військові споруди. На відміну від формулювань Шанхайського комюніке США виконали вимоги КНР щодо розриву політичних і військових зв'язків з Тайванем⁴².

Зі свого боку Китай теж був змушений піти на деякі поступки – фактично визнав за США без-

³⁹ Brzezinski Z. Power and Principle: Memoirs of National Security Adviser, 1977–1981. N.Y.: Farrar, Straus, Giroux, 1983. P. 207–208.

⁴⁰ The New York Times. 1978. 30 May.

⁴¹ Brzezinski Z. Power and Principle: Memoirs of National Security Adviser, 1977–1981. N.Y.: Farrar, Straus, Giroux, 1983. P. 209–212.

⁴² Давыдов А. С. Идеология и прагматизм в китайской политике США: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03. М., 2005. С. 139.

строкове право підтримувати з Тайбеєм торгіві, культурні, наукові та інші зв'язки, а також відновити після річної перерви (з січня 1980 р.) продаж зброї КР. Китайська сторона в той час обмежилася тим, що висловила свою незгоду з намірами США постачати на Тайвань озброєння і утрималася від запевнень про незастосування сили з метою приєднання Тайваню до КНР.

У питанні американсько-тайванських відносин Білий Дім та Державний департамент отримали опір з боку конгресменів, які не відчували необхідності постійного контакту з Пекіном, акцентуючи увагу на захисті традиційних інтересів США та їх перевірного союзника Тайбея. Тому в Конгресі висловлювали обурення щодо «актів зради» Тайваня адміністрацією Дж. Картера та намагалися зменшити збитки, які отримує КР⁴³.

У липні 1978 р. у Конгресі було проведено опитування, відповідно до якого 211 з 435 конгресменів були проти нормалізації відносин з КНР за рахунок Тайваня⁴⁴. Сенатори Б. Доул і Р. Стоун запропонували поправку до законопроекту 1979 р. щодо Тайваню, яка передбачала санкціонування військової допомоги з боку США. Відповідно до цього проекту за будь-яких пропозицій щодо зміни політики, які могли вплинути на продовження дії договору про взаємну оборону, вимагалось проведення попередніх консультацій між Сенатом та виконавчою владою⁴⁵.

Сенатор Б. Голдуотер разом із 24 іншими сенаторами також запропонував проект резолюції Сенату з вимогою про те, щоб діяльність Дж. Картера проводилася зі схвалення Сенату і Конгресу. Найбільш впливові представники адміністрації президента вважали, що зможуть обмежити вплив Конгресу в цьому питанні, тому практично не консультувалися з депутатами⁴⁶.

В липні 1978 р. КНР відвідали п'ятнадцять американських високопосадовців у сфері науки та технологій⁴⁷.

У нормалізації американсько-китайських відносин були зацікавлені також представники великого

бізнесу США, які покладали великі сподівання щодо нових прибутків на китайському ринку. Вони вважали, що Китай у найближчі 10–15 років витратить 40–50 млрд доларів на придбання зарубіжної техніки, і планували отримати не менше 20–30 %⁴⁸.

Основні напрямки американсько-китайської співпраці обговорювалися під час візиту до КНР міністра енергетики Дж. Шлезінгера та міністра сільського господарства Р. Бергленд у листопаді 1978 р. – це будівництво гідроелектростанцій, вугільних шахт і постачання вугільного обладнання, розробка нафтових ресурсів та переробка нафти, фізика високих енергій (прискорювачі, плазмові реакції, надпровідність). «United States Steel Corporation» погодилася побудувати у Північно-Східному Китаї велику залізну копальню вартістю понад 1 млрд доларів. Основне місце в китайському імпорті з США (70 %) зайняли пшениця та кукурудза⁴⁹.

У вересні 1978 р. адміністрація Дж. Картера прискорила процес нормалізації американсько-китайських відносин. 19 вересня президент США обговорив це питання з главою місії КНР. 11 і 15 грудня 1978 р. відбулось чотири зустрічі глави американської місії у Пекіні Л. Вудкока з заступником голови Державної ради КНР Ден Сяопіном (1975–1980 рр.)⁵⁰.

У своєму зверненні до нації 15 грудня 1978 р. президент Джиммі Картер оголосив про встановлення дипломатичних відносин США з КНР з 1 січня 1979 р.⁵¹. У зверненні Дж. Картер констатував про прийняття Китаєм американських умов, а також повідомив про збереження інтересу щодо мирного вирішення тайванської проблеми.

Американсько-китайському порозумінню сприяли зміни у КНР. Переломним моментом у процесі формування китайської зовнішньополітичної концепції був III пленум ЦК КПК 11-го скликання (18–21 грудня 1978 р.), який сформував теоретичну основу нової зовнішньої політики КНР. Під

⁴³ Цветков И. А. Политика США по отношению к тайваньской проблеме, 1949–1999 гг.: дис. ...канд. ист. наук: 07.00.15. СПб., 2000. URL: <http://www.ushistory.ru/dissertatsii/179-dissertatsija-oglavlenie.html>.

⁴⁴ Петухов В. США против воссоединения Тайваня с КНР. Азия и Африка сегодня. 1988. № 9. С. 46–47.

⁴⁵ Javits J. Congress and Foreign Relations: The Taiwan Relations Act. Foreign Affairs. 1981. 60 (1). P. 54–62.

⁴⁶ Sutter R. The China Quandary: Domestic Determinants Of U.S. China Policy, 1972–1982. Colorado: Westview Press, 1983. 194 p.

⁴⁷ Чэн Г. Эволюция политики США в отношении КНР (1949–2016 гг.): дис. ...канд. ист. наук: 07.00.15. М., 2019. С. 104.

⁴⁸ Капица М. С. КНР: три десятилетия – три политики. М.: Политиздат, 1979. С. 546.

⁴⁹ Капица М. С. КНР: три десятилетия – три политики. М.: Политиздат, 1979. С. 546.

⁵⁰ Капица М. С. КНР: три десятилетия – три политики. М.: Политиздат, 1979. С. 541.

⁵¹ Грищенко Т. А. З. Бжезінський і зміни у зовнішньополітичних настановах адміністрації Дж. Картера в 1978 р. Історичний журнал. 2005. № 5. С. 31; Трифонов В. И. Внешняя политика КНР (1949–2009 гг.). Проблемы дальнего Востока. 2009. № 5. С. 61; Іваненко В. А. Діяльність З. Бжезінського на посаді Радника президента США з національної безпеки (1977–1981 рр.). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2015. Вип. 44 (2). С. 118.

час цього пленуму було прийнято курс «чотирьох модернізацій», який робив акцент на економічних перетвореннях усередині країни, а зовнішня політика мала сприяти забезпеченню сприятливих зовнішніх умов. Ідеї світової революції та ідеологічної боротьби відходили на другий план, тепер головним для Китаю було вирішення проблем національної безпеки, забезпечення мирного стабільного оточення, розвиток, впровадження КНР у структуру світових економічних та науково-технічних контактів, для чого необхідно було налагоджувати зв'язки з усіма країнами світової спільноти⁵².

На пленумі ЦК КПК було закріплено провідну роль Ден Сяопіна та його прихильників. Саме з цього часу він стає головним архітектором реформ, або як його стали називати пізніше – «головним конструктором країни». Почалася розробка нових підходів до економічного реформування, «перенесення центру ваги на економіку». Проблема відродження національної економіки тепер безпосередньо поєднується з принципом «відкритих дверей», що було реалізацією ідей Ден Сяопіна. Остаточою ця концепція отримує назву «політики реформ і відкритості»⁵³.

Проголошення на III пленумі ЦК КПК нового курсу національного розвитку ознаменувалося початком трансформації комуністичного Китаю у внутрішній сфері. У фокусі уваги керівництва КНР фігурувала і диверсифікація зовнішньополітичної стратегії, за основу було взято принципи розвитку паритетних відносин, згладжування конфліктів, розрядки напруженості між країнами. У період, що характеризується взаємним стримуванням двох наддержав, конфронтацією відносин із СРСР, Пекін розглядав покращення політичних контактів із Вашингтоном як посилення власних позицій у протистоянні з Москвою. Припиняючи бар'єри в ідеологічній сфері, китайське керівництво передбачало узгодженість дій зі США щодо низки аспектів політичного характеру, а також подавляючу активізацію в галузі міжнародних відносин⁵⁴.

⁵² Свешников А. А. Концепции КНР в области внешней политики и национальной безопасности. Китай в мировой политике. М.: РОССПЭН, 2001. С. 93–143; Ахмадеева Я. М. Развитие внешнеполитических концепций Китайской Народной Республики с 1949 года по начало XXI века. Научно-технические ведомости СПбГПУ. Гуманитарные и общественные науки. 2018. Т. 9. № 1. С. 37.

⁵³ Седнев В. В. Еволюція зовнішньополітичних концепцій КНР: від теорії «трьох світів» до теорії «багатополярного світу». Східний Світ. 2002. № 2. С. 61.

⁵⁴ Чикаидзе Ц. М., Сурхаева С. Х. Принципы китайско-американских взаимоотношений (кон. 1970-х – нач. 2010-х гг.). Научные ведомости. Серия: История, Политология. 2016.

Свідченням змін у зовнішній політиці КНР також може бути інтерв'ю Ден Сяопіна одній з провідних американських газет «The Washington Post», в якому він фактично запропонував укласти угоду між КНР та США, спрямовану проти СРСР⁵⁵.

Внаслідок тривалих переговорів, поступок та компромісів, у спільному американсько-китайському комюніке від 15 грудня 1978 р., яке підписали президент США Джеймс Картер та очільник КПК, голова Державної ради КНР Хуа Гофен (1976–1980 рр.), відзначалося, що з 1 січня 1979 р. США визнавали уряд КНР єдиним законним урядом Китаю⁵⁶. Також повідомлялося про відкриття американського посольства у Пекіні 1 березня 1979 р.

Під час прес-конференції лідерів обох держав, яка відбулася відразу після підписання комюніке, крім позитивних моментів, відобразилися і негативні, пов'язані з тайванською проблемою. Американська позиція полягала у підтримці відносин з «народом Тайваню», китайська – «тайванці – наші кровні співвітчизники», США – за постачання оборонного озброєння до КР, після припинення дії американсько-тайванської безпекової угоди. КНР – категорично проти⁵⁷.

Того ж дня представник американського уряду зазначив, що «після того, як наприкінці 1979 р. дія договору припиниться, Сполучені Штати нададуть Тайваню доступ до зброї оборонного характеру і зроблять це на обмеженій основі так, щоб сприяти, а не шкодити миру в цьому районі»⁵⁸.

Невдовзі після цього, 29 січня – 5 лютого 1979 р. відбувся візит Ден Сяопіна до США. І хоча «The Washington Post» констатує, що цей візит «...не був тріумфальним, як очікувалось»⁵⁹, а «The New York Times» зазначає, що «...конкретні угоди були досить скромні»⁶⁰, з цим не можна погодитися, оскільки він надав нового потужного імпульсу розвитку американсько-китайських стосунків.

Під час зустрічі з президентом США Джеймсом Картером заступник голови Державної ради КНР Ден Сяопін поставив до відома американську сторону про підготовку нападу Китаю на В'єтнам⁶¹. Китайський високопосадовець також

№ 1. (222). Вып. 37. С. 61.

⁵⁵ The Washington Post. 1978. 5 December.

⁵⁶ Joint Communiqué On The Establishment Of Diplomatic Relations Between The People's Republic Of China And The United States Of America. 1 January 1979. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v01/d104>

⁵⁷ International Herald Tribune. 1978. 18 December.

⁵⁸ The Washington Post. 1978. 16 December.

⁵⁹ The Washington Post. 1979. 1 February.

⁶⁰ The New York Times. 1979. 3 February.

⁶¹ Brzezinski Z. Power and Principle: Memoirs of National Security Adviser, 1977–1981. N.Y.: Farrar, Straus, Giroux, 1983.

закликав до об'єднання заради боротьби з СРСР: «США, Китай, Японія, Європа та інші держави світу повинні об'єднатися, щоб упоратися з радянським гегемонізмом»⁶².

30 січня 1979 р. Ден Сяопін зустрівся з керівництвом Сенату, Конгресу та Комітету з міжнародних відносин. 31 січня 1979 р. Джиммі Картер та Ден Сяопін уклали низку угод з різних напрямків, які стосувалися консульських відносин, академічних обмінів, співробітництва в галузі космічних технологій, фізики високих енергій та науково-технічної політики⁶³.

У 1979–1980 рр. лідери США та КНР підписали понад 30 договорів та угод у галузі торгівлі, наукового, технологічного та авіаційного співробітництва, культурних обмінів та поштового зв'язку. Адміністрація президента Дж. Картера зберегла режим найбільшого сприяння для КНР та надала 2 млрд дол. банківських кредитів на п'ять років⁶⁴. Також було укладено угоду про торгівельні відносини між США та Китаєм терміном на три роки. Унаслідок укладання цих угод обороти двосторонньої торгівлі зросли в декілька разів, хоча одночасно збільшилися обсяги американсько-тайванської торгівлі (Таблиця 1).

заморожування китайський активів в американських банках (80,5 млн доларів) та американських у КНР (близько 200 млн доларів)⁶⁵.

США також зазначили про готовність включити КНР до списку країн, які можуть отримувати державну допомогу відповідно до закону про допомогу іноземним країнам⁶⁷. Вашингтон також запропонував сприяння в здійсненні Китаєм масштабних проектів будівництва декількох гідроелектростанцій.

Майже відразу після завершення візиту Ден Сяопіна до США (17 лютого 1979 р.) КНР розпочала військове вторгнення у В'єтнам. І хоча Китаю довелося нелегко, однак тут, на думку колишнього державного секретаря США Генрі Кіссінджера (1973–1977 рр.), Пекін вийшов переможцем у дуелі з Москвою, провчивши найближчого радянського союзника і, по суті, зупинив подальше радянське просування в Індокитаї. Пасивність СРСР під час третьої в'єтнамської війни Г. Кіссінджер розглядає як «перший симптом занепаду Радянського Союзу»⁶⁸.

Початок китайсько-в'єтнамського військового конфлікту вплинув на позицію США. З одного боку, вони підтримали КНР, попередивши СРСР, щоб він

Таблиця 1.

Торгівля США з КНР і КР у 1977–1980 рр. (млн доларів)

Країна	1977 р.	1978 р.	1979 р.	1980 р.
КНР	373	1142	2309	4900
КР	5464	7511	9172	12377

Джерело: The New York Times. 1981. 29 July; Business America. 1982. 9 August.

До позитивних наслідків візиту китайського лідера можна віднести те, що Джеймс Картер погодився відвідати Китай, а Хуа Гофен США⁶⁵. Крім того, було створено міждержавну комісію, яка врегулює питання взаємних фінансових претензій, що виникли на початку Корейської війни внаслідок

Р. 408–409.

⁶² Свешников А. А. Концепции КНР в области внешней политики и национальной безопасности. Китай в мировой политике. М.: РОССПЭН, 2001. С. 93–143; Цвык А. В. Эволюция внешнеполитических доктрин КНР (1950–1990-е гг.). Вестник РУДН. Серия Международные отношения. 2015. № 1. С. 56.

⁶³ Капица М. С. КНР: три десятилетия – три политики. М.: Политиздат, 1979. С. 543.

⁶⁴ Киреев А. А. К вопросу о характере американо-китайских отношений. Ученые записки Комсомольского-на-Амуре государственного технического университета. Т. 2. № 3 (19). 2014. С. 12; Чикаидзе Ц. М., Сурхаева С. Х. Принципы китайско-американских взаимоотношений (кон. 1970-х – нач. 2010-х гг.). Научные ведомости. Серия: История, Политология. 2016. № 1. (222). Вып. 37. С. 61.

⁶⁵ The New York Times. 1979. 2 February.

не втручався в конфлікт. З іншого боку, Вашингтону довелося критикувати дії Пекіну, оскільки вони були занадто агресивними. Китай, як зазначав «The Wall Street Journal», «...вийшов з цієї війни з зіпсованою репутацією та розбитим носом»⁶⁹. КНР була змушена відвести свої збройні сили, так і не домігшись цілей, поставлених перед цією військовою операцією.

Саме під час китайсько-в'єтнамської війни в лютому 1979 р. КНР відвідав міністр фінансів США М. Блюменталь (1977–1979 рр.), який зазначив, що ці події не вплинуть на «встановлення тривалих

⁶⁶ Капица М. С. КНР: три десятилетия – три политики. М.: Политиздат, 1979. С. 545; Занегин Б. Н. Политика в отношении Китая. Современная внешняя политика США. М.: Наука, 1984. Т. 2. С. 332.

⁶⁷ Harding H. Managing US–China Relations. Evolving Strategic Realities: Implications for U.S. Policymakers. Washington: National Defense University Press, 1980. P. 46.

⁶⁸ Киссинджер Г. О Китае. М.: Астрель, 2013. С. 403.

⁶⁹ The Wall Street Journal. 1979. 8 March.

економічних відносин між Сполученими Штатами та Китаєм»⁷⁰. Під час цього візиту було укладено декілька важливих угод, які стосувалися фінансових питань.

6–16 травня 1979 р. КНР з офіційним візитом відвідала міністр торгівлі США Х. Крепс (1977–1979 рр.). Наслідком цього візиту було підписання 7 липня 1979 р. угоди про торговельні відносини між США та КНР, згідно з якою Китаю надавався режим найбільшого сприяння, в торгово-економічних відносинах і він прирівнювався до країн, що розвиваються⁷¹. Цей візит також призвів до укладення американсько-китайських угод у науково-технічній сфері.

Встановлення дипломатичних відносин із КНР викликало неоднозначну реакцію в американському політикумі, і перш за все, у Конгресі і Сенаті. Як зазначала британська газета «The Observer», після рішення президента встановити дипломатичні відносини з КНР у Вашингтоні вибухнула «політична буря»⁷². При цьому демократи, у тому числі комітет з міжнародних відносин Сенату, значно більше підтримували дії Дж. Картера, ніж республіканці⁷³.

Цікавою щодо цього є думка одного з лідерів Республіканської партії, представника США у КНР у період адміністрації Джеральда Форда Джорджа Буша: «Представники уряду говорять про «розігрування китайської карти»... у спробі гарантувати Сполученим Штатам стратегічну перевагу перед Радянським Союзом. Ідея полягає в тому, що нормалізація відносин із Китаєм змусить Радянський Союз піти на поступки. На жаль, росіяни не налякані. Загалом нам доводиться чекати лише скромних переваг від торгівлі з китайцями... Маневри американського уряду щодо Китаю лише посилюють тривогу наших друзів і союзників»⁷⁴.

Велике занепокоєння в американському істеблішменті викликали і економічні угоди з КНР. Так, конгресмени А. Костер, У. Френзель, У. Бінгхем та інші були стривожені можливістю швидкого наповнення американського ринку дешевими китайськими товарами⁷⁵.

⁷⁰ Facts on File. 1979. 2 March. P. 146.

⁷¹ Agreement on Trade Relations Between the United States of America and the People's Republic of China, 1979. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/proclamation-4697-agreement-trade-relations-between-the-united-states-america-and-the>

⁷² The Observer. 1978. 17 December.

⁷³ The Jimmy Carter Presidential Library. Atlanta. 1979. Archive № 34-2 (1/1/79–1/17/79). URL: <https://www.jimmycarterlibrary.gov>

⁷⁴ New York Post. 1979. 1 February.

⁷⁵ Нагорный А. А., Парканский А. Б. США и Китай: экономические и научно-технические аспекты китайской политики

У відповідь на це, американські консерватори ухвалили декілька резолюцій (2, 3, 8, 12, 17, 31 і 46) та законопроектів (606), щоб оскаржити рішення Дж. Картера про припинення договору про взаємну оборону з КР та вимагали збереження дипломатичної підтримки та військових зобов'язань щодо Тайваню як національних інтересів США⁷⁶. Законопроект із тайванської проблеми був серед найважливіших та розглядався комітетом з міжнародних відносин Сенату на кількох слуханнях. Після направлення його до Конгресу, закон щодо Тайваню набув чинності 26 січня 1979 р., змусивши виконавчу владу США у неофіційному порядку надавати підтримку Тайбею⁷⁷.

28 лютого 1979 р. голова комітету закордонних справ палати представників К. Заблоцькі подав законопроект 2479, який окреслив питання безпеки КР як один із зовнішньополітичних пріоритетів США в Азії. «Закон про відносини з Тайванем» № 96-8 був прийнятий більшістю голосів Конгресу (339 проти 50) 28 березня 1979 р., а також більшістю голосів у Сенаті (85 проти 4) 29 березня 1979 р. і підписаний президентом Дж. Картером з набранням чинності 10 квітня 1979 р.⁷⁸.

І хоча президентська лінія все ж перемогла у тайванській проблемі, проте до цього закону були включені запропоновані консерваторами поправки з метою попередити КНР, що спроби застосування для вирішення тайванської проблеми «немирних засобів» будуть сприйняті США як загроза миру і безпеки в західній частині Тихого океану. До закону було включено обіцянку з боку Вашингтону «надати Тайваню такі оборонні товари і послуги і в таких кількостях, які можуть бути необхідні йому для підтримки достатніх можливостей самозахисту»⁷⁹.

Унікальність цього документу пов'язана з тим, що «вперше в американській історії Конгрес законодавчо визначив та встановив параметри полі-

Вашингтона. М.: Наука, 1982. С. 181; Філатов М. Еволюція сприйняття КНР в американському суспільстві та політичному істеблішменті: від «стримування та ізоляції до «стратегічної взаємодії» (кінець 1940-х – початок 1980-х років). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2010. Вип. 101. С. 47.

⁷⁶ Brick A. America's China Policy and the Role of the Congress. Washington D.C.: The Heritage Foundation, 1991. 46 p.

⁷⁷ Алексеев И., Николаев Ф. О проблеме Тайваня в американо-китайских связях. Международная жизнь. 1984. № 5. С. 35–41.

⁷⁸ Taiwan Relations Act, 1979. U.S. Senate. Committee on Foreign Relations. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-93/pdf/STATUTE-93-Pg14.pdf>

⁷⁹ Taiwan Relations Act, 1979. U.S. Senate. Committee on Foreign Relations. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-93/pdf/STATUTE-93-Pg14.pdf>

тики США щодо окремої нації...»⁸⁰. Аналіз тексту цього закону дає можливість виокремити основні напрямки політики США щодо КР у контексті після встановлення дипломатичних відносин з КНР:

1) врегулювання проблеми майбутнього статусу Тайваню лише мирними засобами;

2) відкидання будь-яких спроб тиску на Тайбей за допомогою бойкотів, ембарго та інших засобів;

3) Конгрес законодавчо закріпив право США щодо забезпечення КР зброєю оборонного характеру;

4) війська США мають бути готові протистояти будь-якому застосуванню сили чи інших форм примусу, які могли б стати загрозою безпеці, соціальної чи економічній системі народу Тайваню;

5) права народу Тайваню на безпечне та стабільне середовище, соціально-економічний та політичний розвиток перебувають у площині американської дипломатії щодо захисту «прав людини»;

6) у разі загрози КР будь-якого силового втручання, а отже, й загрози американським інтересам, президент та Конгрес мають право ініціювати відповідні акції⁸¹.

Однією з основних ідей закону про відносини з КР була безпека Тайваню як складова регіональної безпеки. Американські зобов'язання щодо безпеки Тайбею традиційно базувалися на політиці продажу зброї та вибудовуванні військового балансу сил у протоці⁸². Іншим головним напрямком політики США щодо КР мало стати збереження всього комплексу відносин, крім офіційних і дипломатичних. За відсутності офіційних представництв функції посольства США у КР виконує «Американський інститут на Тайвані» – організація, створена для реалізації програм, визначених президентом США чи іншим повноважним органом⁸³.

Тайванське представництво в США і американське в КР було сформовано з співробітників

зовнішньополітичних відомств. Щодо проблеми відносин Тайваню з міжнародними організаціями, то положення цього документу, як зазначалося, не давали підстав для виключення чи позбавлення Тайваню членства в будь-якій міжнародній організації.

Не дивлячись на побоювання в Білому Домі, реакція Пекіна на цей закон була доволі спокійною. Ден Сяопін під час зустрічі з делегацією комітету Сенату в закордонних справах висловив невдоволення лише тим, що цей документ практично суперечить зобов'язанням США дотримуватися політики «одного Китаю», чим ставить під сумнів визнання уряду КНР як єдиного законного уряду всього Китаю. Проте, скоріш за все, ця заява була пересторогою Вашингтону керуватися в зовнішньополітичній діяльності, перш за все, буквою домовленостей з Пекіном і відповідно до пекінської логіки розуміння терміну «один Китай»⁸⁴.

Закон про відносини з Тайванем не лише визначив напрямок політики США щодо КР, він змусив Дж. Картера та американських президентів взагалі, декларуючи політику «одного Китаю», фактично керуватися моделлю «двох Китаїв»⁸⁵. Основні положення цього документу давали можливість збереження всієї повноти відносин Вашингтону з Тайбеєм, змінилася лише їхня форма – з офіційної на неофіційну. США зберегли стосунки з КР. Тайвань залишався важливим напрямом американської неофіційної зовнішньої політики. Положення закону були вкрай розмиті, що залишало владі США простір для маневру⁸⁶.

Відмова Вашингтону розірвати відносини з Тайбеєм викликала певне роздратування в Пекіні. Це призвело до того, що Дж. Картер, який побоювався жорсткою реакції Китаю, не наважився відновити продаж зброї Тайваню в 1980 р. у повному обсязі після завершення однорічного мораторію⁸⁷.

⁸⁰ Copper J. F. *As Taiwan Approaches New Millennium. Essays on Politics and Foreign Affairs*. Lanham, New York, Oxford: University Press of America, 1999. P. 156; Таран М. А. Відносини між США та КНР в епоху Ден Сяопіна: нова ідейно-теоретична й правова основа (1979–1990). Східний світ. 2006. № 2. С. 96.

⁸¹ Taiwan Relations Act, 1979. U.S. Senate. Committee on Foreign Relations. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-93/pdf/STATUTE-93-Pg14.pdf>

⁸² McClaran J. U.S. Arms Sales to Taiwan. *Asian Survey*. 2000. Vol. 40. № 4. P. 629; Таран М. А. Відносини між США та КНР в епоху Ден Сяопіна: нова ідейно-теоретична й правова основа (1979–1990). Східний світ. 2006. № 2. С. 96.

⁸³ Taiwan Relations Act, 1979. U.S. Senate. Committee on Foreign Relations. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-93/pdf/STATUTE-93-Pg14.pdf>

⁸⁴ Таран М. А. Відносини між США та КНР в епоху Ден Сяопіна: нова ідейно-теоретична й правова основа (1979–1990). Східний світ. 2006. № 2. С. 96–97.

⁸⁵ Copper J. F. *As Taiwan Approaches New Millennium. Essays on Politics and Foreign Affairs*. Lanham, New York, Oxford: University Press of America, 1999. P. 156; Таран М. А. Відносини між США та КНР в епоху Ден Сяопіна: нова ідейно-теоретична й правова основа (1979–1990). Східний світ. 2006. № 2. С. 97.

⁸⁶ Лексютина Я. В. США и политика «одного Китая». Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право. 2017. № 5. С. 104–105; Копысов М. А. К вопросу о дипломатическом признании КНР Соединенными Штатами Америки. Чтения памяти профессора Евгения Петровича Сычевского: сборник докладов. 2019. Вып. 19. С. 73.

⁸⁷ Цветков И. А. Политика США по отношению к тайваньской проблеме, 1949–1999 гг.: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.15. СПб., 2000. URL: <http://www.ushistory.ru/dissertatsii/179->

Проте 3 січня 1980 р. адміністрація президента Дж. Картера оголосила про підписання контракту з Тайванем на продаж зброї на суму 278 млн доларів.

На думку Г. Кіссінджера Пекін був змушений змиритися з цим, оскільки потребував американської підтримки у зв'язку з тиском на нього з боку СРСР. Головне, що турбувало Ден Сяопіна під час в його візиту до США – питання про те, чи втрутиться СРСР у разі, якщо КНР здійснить військову акцію проти В'єтнаму, і як у цій ситуації поведуться США. Ми не радимо створювати офіційний союз, – зазначив Ден Сяопін, – але кожна сторона має діяти на основі нашої позиції, координувати наші кроки та вживати необхідних заходів»⁸⁸.

У серпні 1979 р. з візитом у відповідь КНР відвідав віце-президент США Волтер Мондейл (1977–1981 рр.), під час якого зазначив, що спроби ослабити або ізолювати Китай зашкодять інтересам Сполучених Штатів⁸⁹. Віце-президент повідомив китайське керівництво про підтримку Вашингтоном процесу модернізації КНР та наміри продовжувати цю політику далі. Крім того, вперше американський високопосадовець відзначив взаємозв'язок внутрішнього розвитку Китаю з розширенням торгівлі між країнами⁹⁰.

Під час однієї з своїх промов В. Мондейл відзначив: «Близькість ваших завдань економічного розвитку нашим інтересам забезпечує тверду основу для тривалого економічного співробітництва»⁹¹. Цей візит спряв подальшому зміцненню американсько-китайських відносин, були укладені нові двосторонні угоди щодо обміну технологіями, співробітництва в галузі торгівлі, науки та культури.

Архітектори американської зовнішньої політики розраховували, що їм вдасться долучити Пекін до військово-політичного співробітництва. Головним мотивом З. Бжезінського та прихильників американсько-китайського союзу в політиці США щодо Китаю було наполегливе прагнення активізувати саме військові зв'язки з КНР, незважаючи на відому стриманість в цьому питанні, яку проявляли колишні республіканські адміністрації. Прихильники зміцнення військового співробітництва

dissertatsija-oglavlenie.html

⁸⁸ Кіссінджер Г. О Китае. М.: Астрель, 2013. С. 390.

⁸⁹ Congressional Quarterly, China: U.S. Policy Since 1945. Washington D.C., 1980. P. 346 p.

⁹⁰ Нагорный А. А., Парканский А. Б. США и Китай: экономические и научно-технические аспекты китайской политики Вашингтона. М.: Наука, 1982. С. 53.

⁹¹ Department of State Bulletin. V. 79. The Official Monthly Record of United States Foreign Policy; October, 1979. Washington, 1979. P. 11–12.

робили наголос на тому, що китайська армія не придатна для ведення сучасної війни. Навіть якщо Пекін буде закуповувати зброю і технології на Заході, вважали вони, для переходу армії КНР на сучасні рейки потрібно тривалий час.

Одним з перших результатів активізації військових контактів між обома країнами було створення США і КНР у 1979 р. у Сінцзяні центрів електронного спостереження за ядерними полігонами у СРСР та МНР замість тих, що були закриті в Ірані після ісламської революції⁹².

Таким чином, нормалізація відносин між США та КНР сприяла виробленню найважливіших дипломатичних механізмів, необхідних для подолання труднощів і досягнення спільних цілей. Після майже 30 років ворожості та політики «стримування» керівництво США переглянуло та скоригувало зовнішньополітичну стратегію щодо Китаю, зробивши її більш гнучкою. Така стратегічна зміна у політиці США дозволила створити історично важливі можливості для співробітництва з КНР у довгостроковій перспективі.

Політика президента США Дж. Картера щодо КНР у 1978–1979 рр. призвела до активізації співробітництва у військово-політичній та військово-технічній сферах. Значно зросли обсяги та інтенсивність торговельно-економічних та науково-технічних зв'язків. У період перебування при владі демократичної адміністрації американсько-китайські відносини отримали нові імпульси, особливість яких полягала в тому, що розвиток відносин США–КНР та США–СРСР відбувався у протилежних напрямках. Білий Дім, активно використовуючи суттєве погіршення китайсько-радянських відносин, намагався обходити гострі кути у стосунках з КНР, проте відстоював власну позицію. Це стосувалось, перш за все, відносин США з КР. Посилився також процес відходу Вашингтона від колишньої

⁹² Богатуров А. Д. Великие державы на Тихом океане. История и теория международных отношений в Восточной Азии после Второй мировой войны (1945–1995). М.: Конверт-МОНФ, 1997. URL: http://militera.lib.ru/research/bogaturov_ad/06.html; Киреев А. А. К вопросу о характере американско-китайских отношений. Ученые записки Комсомольского-на-Амуре государственного технического университета. Т. 2. № 3 (19). 2014. С. 12; Шевчук О. В. Американско-китайські відносини у військовій сфері: еволюція динаміки. Наукові праці: науково-методичний журнал. 2012. Вип. 192. Т. 204. Політологія. С. 123; Косов А. П. Китайская политика администрации Дж. Картера. Наука – образованию, производству, экономике: материалы XVIII (65) Региональной научно-практической конференции преподавателей, научных сотрудников и аспирантов, Витебск, 13–14 марта 2013 г. В 2 т. Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова, 2013. Т. 1. С. 413; Дужа І. А. Еволюція політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Біла Церква: ДНВЗ «БНАУ», 2018. С. 54.

лінії «рівновіддаленості» відносин з КНР і СРСР в рамках «трикутника» і закріплення в політиці США курсу на «особливі відносини» з Китаєм.

Не дивлячись на те, що американсько-китайський альянс після встановлення дипломатичних

відносин з КНР у 1979 р. адміністрацією президента США Дж. Картера почав набувати чітких форм, він не призвів до створення військового і політичного блоку між цими країнами на практичній основі.

References

Agreement on Trade Relations Between the United States of America and the People's Republic of China, 1979. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/proclamation-4697-agreement-trade-relations-between-the-united-states-america-and-the>

Akhmadeeva Ya. M. Razvitie vneshnepoliticheskikh kontseptsiy Kitayskoy Narodnoy Respubliki s 1949 goda po nachalo XXI veka. Nauchno-tekhnicheskie vedomosti SPbGPU. Gumanitarnye i obshchestvennye nauki. 2018. T. 9. № 1. S. 33–44.

Alekseev I., Nikolaev F. O probleme Tayvanya v amerikano-kitayskikh svyazyakh. Mezhdunarodnaya zhizn'. 1984. № 5. S. 35–41.

Asian Survey. 1977. August.

Bogaturov A. D. Velikie derzhavy na Tihom okeane. Istorija i teorija mezhdunarodnyh otnoshenij v Vostochnoj Azii posle Vtoroj mirovoj vojny (1945–1995). M.: Konvert-MONF, 1997. URL: http://militera.lib.ru/research/bogaturov_ad/06.html

Brick A. America's China Policy and the Role of the Congress. – Washington D.C.: The Heritage Foundation, 1991. 46 p.

Brown H. Thinking about National Security: Defense and Foreign Policy in Dangerous World. Boulder: Westview press, 1983. 288 p.

Brzezinski Z. Power and Principle: Memoirs of National Security Adviser, 1977–1981. N.Y.: Farrar, Straus, Giroux, 1983. 587 p.

Business America. 1982. 9 August.

Carter J. Keeping Faith: Memoirs of a President. Toronto etc.: Bantam Books, 1982. 622 p.

Chen G. «Strategicheskij treugol'nik» v politike SShA v otnoshenii Kitaya v period s 1972 po 1984 gg. Al'manakh Kazachestvo. 2018. № 31. S. 15–23.

Chen G. Evolyutsiya politiki SShA v otnoshenii KNR (1949–2016 gg.): dis. ...kand. ist. nauk: 07.00.15. M., 2019. 221 s.

Chikaidze Ts. M., Surkhaeva S. Kh. Printsipy kitaysko-amerikanskikh vzaimootnoshenij (kon. 1970-kh – nach. 2010-kh gg.). Nauchnye vedomosti. Seriya: Istorija, Politologiya. 2016. № 1. (222). Vyp. 37. S. 61–66.

Congressional Quarterly, China: U.S. Policy Since 1945. Washington D.C., 1980. 346 p.

Copper J. F. As Taiwan Approaches New Millennium. Essays on Politics and Foreign Affairs. Lanham, New York, Oxford: University Press of America, 1999. 187 p.

Davydov A. S. Ideologiya i pragmatizm v kitayskoy politike SShA: dis. ...kand. ist. nauk: 07.00.03. M., 2005. 247 s.

Den Syaopin. Osnovnye voprosy sovremennogo Kitaya. Per. s kit. M.: Politizdat, 1988. 256 s.

Department of State Bulletin. V. 79. The Official Monthly Record of United States Foreign Policy; October, 1979. Washington, 1979. 256 p.

Duzha I. A. Evolyutsiya polityky SShA v Azijs'ko-Tykhookeans'komu rehioni. Bila Tserkva: DNVZ «BNAU», 2018. 198 s.

Evseev S. A. «Strategicheskij treugol'nik»: geopoliticheskie protivorechiya SShA-KNR-SSSR v Vostochnoj Azii v kontse 1960-kh – kontse 1970-kh gg. Izvestiya Ural'skogo gosudarstvennogo universiteta. Ser. 2. Gumanitarnye nauki. 2007. № 53. Vyp. 14. S. 162–173.

Facts on File. 1979. 2 March.

Filatov M. Evolyutsiya spryynnyattya KNR v amerykans'komu suspil'stvi ta politychnomu isteblishmenti: vid «strymu-vannya ta izolyatsiyi do «strategichnoyi vzayemodiyi» (kinets' 1940-kh – pochatok 1980-kh rokov). Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istorija. 2010. Vyp. 101. S. 44–47.

Harding H. Managing US–China Relations. Evolving Strategic Realities: Implications for U.S. Policymakers. Washington: National Defense University Press, 1980. P. 39–58.

Honcharenko A. V. Formuvannya zovnishn'opolitychnoho kursu administratsiyi prezydenta SShA Dzh. Kartera shchodo KNR (sichen'-hruden' 1977 r.). Zaporizhzhia Historical Review. 2022 Vyp. 6 (58). S. 404–416.

Honcharenko A. V. Formuvannya zovnishn'opolitychnoho kursu prezydenta SShA Dzh.F. Kennedi shchodo KNR (sichen'-zhovten' 1961 r.). Sums'kyi istoryko-arkhivnyy zhurnal. 2021. № XXXVI. S. 53–64.

Honcharenko A. V. Polityka administratsiyi prezydenta SShA Dzh.F. Kennedi shchodo Kytayu (veresen' 1961– lystopad 1963 rr.). Sums'ka starovyna. 2021. № LIX. S. 53–65.

- Honcharenko A. V., Polyakova L. H. Zovnishnya polityka SShA shchodo KNR pid chas prezidentstva Dzheral'da Forda: 1974–1977 roky. Sums'kyi istoryko-arkhivnyy zhurnal. 2019. № XXXII. S. 46–56.
- Horodnya N. D. Skhidna Aziya u zovnishniy politytsi SShA (1989–2013 rr.). K. «Print-Servis», 2014. 528 s.
- Hryshchenko T. A. Z. Bzhezins'kyi i zminy u zovnishn'opolitychnykh nastanovakh administratsiyi Dzh. Kartera v 1978 r. Istorychnyy zhurnal. 2005. № 5. S. 25–36.
- International Herald Tribune. 1978. 18 December.
- Ivanenko V. A. Diyal'nist' Z. Bzhezins'koho na posadi Radnyka prezidenta SShA z natsional'noyi bezpeky (1977–1981 rr.). Naukovi pratsi istorychnoho fakul'tetu Zaporiz'koho natsional'noho universytetu. 2015. Vyp. 44 (2). S. 117–120.
- Javits J. Congress and Foreign Relations: The Taiwan Relations Act. Foreign Affairs. 1981. 60 (1). P. 54–62.
- Joint Communique On The Establishment Of Diplomatic Relations Between The People's Republic Of China And The United States Of America. 1 January 1979. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v01/d104>
- Kapitsa M. S. KNR: tri desyatletiya – tri politiki. M.: Politizdat, 1979. 576 s.
- Kireev A. A. K voprosu o kharaktere amerikano-kitayskikh otnosheniy. Uchenye zapiski Komsomol'skogo-na-Amure gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta. T. 2. № 3 (19). 2014. S. 10–14.
- Kissindzher G. O Kitae. M.: Astrel', 2013. 635 s.
- Kissinger H. White House Years. Boston: Little, Brown and Company, 1979. 1751 p.
- Kokarev K. A. Politicheskyy rezhim i modernizatsiya Kitaya. M.: IDV RAN, 2004. 319 s.
- Kopysov M. A. K voprosu o diplomaticheskoy priznanii KNR Soedinennymi Shtatami Ameriki. Chtenija pamjati professora Evgenija Petrovicha Sychevskogo: sbornik dokladov. 2019. Vyp. 19. S. 68–75.
- Kosov A. P. Kitayskaya politika administratsii Dzh. Kartera. Nauka – obrazovaniyu, proizvodstvu, ekonomike: materialy XVIII (65) Regional'noy nauchno-prakticheskoy konferentsii prepodavateley, nauchnykh sotrudnikov i aspirantov, Vitebsk, 13–14 marta 2013 g. V 2 t. Vitebsk: VGU imeni P.M. Masherova, 2013. T. 1. S. 412–415.
- Laurent'ev A. K. SShA: silovaya diplomatiya v Azii. M.: Mezhdunarodnye. otnosheniya, 1980. 272 s.
- Leksjutina Ja. V. SShA i politika «odnogo Kitaja». Kontury global'nykh transformacij: politika, jekonomika, pravo. 2017. № 5. S. 99–116.
- Los Angeles Times. 1980. 14 January.
- McClaran J. U.S. Arms Sales to Taiwan. Asian Survey. 2000. Vol. 40. № 4. P. 622–640.
- Nagornyy A. A., Parkanskiy A. B. SShA i Kitay: ekonomicheskie i nauchno-tekhnicheskie aspekty kitayskoy politiki Vashingtona. M.: Nauka, 1982. 218 s.
- New York Post. 1979. 1 February.
- Petukhov V. SShA protiv vossoedineniya Tayvanya s KNR. Aziya i Afrika segodnya. 1988. № 9. S. 46–47.
- Petukhov V. Tayvan' i politika SShA v Vostochnoy Azii. Problemy Dal'nego Vostoka. 1987. № 5. S. 71–78.
- Sino-American Relations: From the Shanghai Communique to the Present. Washington: U.S. Government Printing Office, 1980. 12 p.
- Shevchuk O. V. Amerykans'ko-kytays'ki vidnosyny u viys'koviy sferi: evolyutsiya dynamiky. Naukovi pratsi: nauko-metodychnyy zhurnal. 2012. Vyp. 192. T. 204. Politolohiya. S. 122–126.
- Sutter R. The China Quandary: Domestic Determinants Of U.S. China Policy, 1972–1982. Colorado: Westview Press, 1983. 194 p.
- Sveshnikov A. A. Kontseptsii KNR v oblasti vneshney politiki i natsional'noy bezopasnosti. Kitay v mirovoy politike. M.: ROSSPEN, 2001. S. 93–143.
- Syednev V. V. Evolyutsiya zovnishn'opolitychnykh kontseptsiy KNR: vid teorii «tr'okh svitiv» do teorii «bahatopol'yarnoho svitu». Skhidnyy Svit. 2002. № 2. S. 59–64.
- Taiwan Relations Act, 1979. U.S. Senate. Committee on Foreign Relations. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-93/pdf/STATUTE-93-Pg14.pdf>
- Taran M. A. Vidnosyny mizh SShA ta KNR v epokhu Den Syaopina: nova ideyno-teoretychna y pravova osnova (1979–1990). Skhidnyy svit. 2006. № 2. S. 95–100.
- The Jimmy Carter Presidential Library. Atlanta. 1979. Archive № 34-2 (1/1/79–1/17/79). URL: <https://www.jimmy-carterlibrary.gov>
- The Observer. 1978. 17 December.
- The New York Times. 1978. 30 May.
- The New York Times. 1979. 2 February.
- The New York Times. 1979. 3 February.
- The New York Times. 1981. 29 July.
- The Wall Street Journal. 1979. 8 March.

The Washington Post. 1979. 1 February.

The Washington Post. 1978. 5 December.

The Washington Post. 1978. 16 December.

Tolstov S. V. Stratehichni pidkhody ta priorytety v zovnishniy politytsi SShA: vid H. Trumena do D. Trampa. Problemy vsesvitn'oyi istoriyi: naukovyy zhurnal. 2018. № 1 (5). S. 66–95.

Trifonov V. I. Genri Kissindzher o proshlom i budushchem amerikano-kitayskikh otnosheniy. Aziya i Afrika segodnya. 2013. № 3 (668). S. 41–46.

Trifonov V. I. Ob otsenkakh G. Kissindzherom linii SShA v otnoshenii Kitaya i sostoyanie amerikano-kitayskikh otnosheniy na sovremennom etape. Doklady IDV RAN 2012. M.: Federal'noe gosudarstvennoe byudzhethnoe uchrezhdenie nauki Institut Dal'nego Vostoka Rossiyskoy akademii nauk, 2013. S. 51–65.

Trifonov V. I. Vneshnyaya politika KNR (1949–2009 gg.). Problemy dal'nego Vostoka. 2009. № 5. S. 57–70.

Tsvetkov I. A. Politika SShA po otnosheniyu k tayvan'skoy probleme, 1949–1999 gg.: dis. ...kand. ist. nauk: 07.00.15. SPb., 2000. URL: <http://www.ushistory.ru/dissertatsii/179-dissertatsija-oglavlenie.html>.

Tsvyk A. V. Evolyutsiya vneshnepoliticheskikh doktrin KNR (1950–1990-e gg.). Vestnik RUDN. Seriya Mezhdunarodnye otnosheniya. 2015. № 1. S. 53–60.

Vance S. Hard choices. Critical choices. Crucial years in American Foreign Policy. N.Y.: Simon and Schuster, 1983. 541 p.

Vorontsov V. B. Kitay i SShA: 60–70-e gody. M.: Nauka, 1979. 172 s.

Vorontsov V. B. Missionery i ikh nasledniki: Povoroty politiki SShA v otnoshenii Kitaya. M.: Izdatel'stvo politicheskoy literatury, 1986. 239 s.

Zanegin B. N. Politika v otnoshenii Kitaya. Sovremennaya vneshnyaya politika SShA. M.: Nauka, 1984. T. 2. S. 302–340.